

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Л.П. Міронець

«31» серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи методики навчання географії

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією
природничо-географічного факультету
«31» серпня 2023 р.

Голова _____
(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Король Олена Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “ 30” серпня 2023 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
4-й			
Семестр			
7-й			
Лекції			
24 год.			
Практичні, семінарські			
24 год.			
Лабораторні			
год.			
Самостійна робота			
72 год.			
Консультації:			
2 год.			
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин – 120			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

полягає в системно-аналізуючому вивченні основ шкільної географії та методики її викладання, на базі якого формується професійність самостійного мислення майбутніх вчителів географії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- теоретичні засади дидактики навчання географії;
- методику формування географічних знань, умінь та навичок учнів;
- методи та принципи навчання географії;
- форми організації навчання;
- сучасні технології навчання.

вміти:

- визначати зміст і методичний апарат навчання географії в школі (методи, методичні прийоми, засоби та форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів);
- диференціювати навчальний матеріал на основний (поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, світоглядні ідеї) та допоміжний;
- працювати з науково-методичною та навчальною літературою;
- планувати педагогічну діяльність учителя;
- аналізувати шкільні програми, підручники та інші засоби навчання;
- користуватися методичним апаратом навчання географії.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з дидактики географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Ґрунтовно володіє методикою проведення різних типів уроків з географії. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструє гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал дидактики географії, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінений, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом економічної та соціальної географії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль											Разом	Сума	
РОЗДІЛ 1													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи											40		
3	3	4	2	3	5	5	2	5	3	2		3	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, контрольні роботи (тести), реферати, проект-презентації.

Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни.

Перевірка і оцінювання знань студентів проводиться в таких формах: оцінювання роботи студента на практичних заняттях; проведення проміжного контролю (опитування або письмове завдання); проведення підсумкового контролю (письмове завдання).

Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань для самостійної роботи, письмових завдань проміжного та підсумкового контролю.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є: активність і результативність роботи студента з вивчення програмового матеріалу дисципліни; підготовка до практичних занять.

Оцінювання знань студентів на практичних заняттях проводиться за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається; ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язання задач, проведені розрахунків при виконанні індивідуальних завдань і завдань, що винесені на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу при виступах в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

При оцінюванні підготовки студента приділяють увагу не тільки якості їх виконання, але і своєчасності задачі виконання завдань викладачеві (відповідно до графіка навчального процесу).

Контроль за змістовими розділами здійснюється за такими складовими, як: знання матеріалу лекції, виконання практичних завдань та самостійної роботи студента. Контроль за розділами проводиться після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал й виконано практичні завдання в межах кожного розділу. Проміжний контроль рівня знань передбачає виявлення опануванням студентом матеріалу розділу і вміння застосувати його для вирішення практичних завдань.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади методики навчання географії

Тема 1.1. Дидактика географії як наука. Предмет і завдання. Об'єкт дидактики географії, її завдання. Цілі навчання географії. Зв'язок методики навчання географії в школі з іншими науками.

Тема 1.2. Структура і зміст географічної освіти в школі. Компоненти змісту шкільної географії. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній географії. Формування географічних компетенцій. Методи й методичні прийоми навчання географії.

Тема 1.3. Принципи та методи навчання географії. Група методів навчання за навчально-пізнавальною діяльністю. Група методів навчання за джерелами знань. Вимоги до вибору методів навчання.

Тема 1.4. Система засобів навчання географії. Навчальні моделі у системі засобів навчання географії. Загальні вимоги до методики використання засобів наочності на уроках географії. Види засобів наочності, які використовуються у процесі навчання географії в школі та методика роботи з ними. Роль кабінету географії в роботі вчителя. Географічний майданчик.

Тема 1.5. Методика роботи з підручниками. Методичний апарат підручника. Прийоми роботи з підручником. Пояснювальне читання. Робота над складанням плану за текстом підручника. Вибіркове читання тексту. Загальні методичні вимоги до роботи з підручником.

Тема 1.6. Методи роботи з географічною картою. Види навчальних карт. Вимоги до учнів в знанні карти і умінні її читати. Підведення учнів до розуміння географічної карти. Навчання читанню географічної карти і прийоми роботи з нею. Робота із спеціальними картами підручника і атласу. Зіставлення географічних карт. Вивчення по карті географічної номенклатури. Викреслювання картосхем на класній дошці. Робота з контурними картами. Глобуси, їх значення і використання у викладанні географії. Використання електронних атласів.

Тема 1.7. Використання графічно-знакових географічних навчальних моделей. Робота зі статистичними показниками. Географічні картини і методи роботи з ними. Навчальні кінофільми і методи роботи з ними. Демонстрація колекцій і моделей. Досліди в навчанні географії. Географічне спостереження.

Тема 1.8. Застосування комп'ютеризованого навчання географії. Електронні підручники. Географічні інформаційні системи й технології.

Тема 1.9. Контроль навчально-пізнавальної діяльності й результатів навчання. Методика перевірки й оцінювання навчальних досягнень з географії. Тестовий контроль результатів навчання географії.

Тема 1.10. Урок – основна форма проведення навчання географії. Класно-урочна система. Вимоги до уроку географії. Складання календарного плану роботи. Підготовка вчителя до уроку та його планування.

Тема 1.11. Типи уроків. Нетрадиційні типи уроків. Елементи уроку. Систематизація форм організації навчального процесу з географії. Взаємозв'язок типу і структури уроку. Урок вивчення нового матеріалу. Урок формування умінь і навичок. Урок розширення та поглиблення знань. Урок застосування знань, умінь і навичок. Урок узагальнення і систематизації знань. Урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок. Комбінований урок. Лекційно-семінарська форма навчання. Домашня робота з географії.

Тема 1.12. Позакласна форма проведення навчання географії. Особливості й диференціація позакласного навчання географії. Перманентне позакласне навчання географії. Систематичне позакласне навчання географії. Епізодичне позакласне навчання географії.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ І. Теоретичні засади методики навчання географії						
Тема 1. Дидактика географії як наука. Предмет і завдання методики географії	10	2	2	-	-	6
Тема 2. Структура і зміст сучасного курсу географії. Формування географічних компетенцій. Методи й методичні прийоми навчання географії	10	2	2	-	-	6
Тема 3. Принципи та методи навчання географії	10	2	2	-	-	6
Тема 4. Система засобів навчання географії	10	2	2	-	-	6
Тема 5. Методика роботи з підручниками	10	2	2	-	-	6
Тема 6. Методика роботи з географічними картами	10	2	2	-	-	6
Тема 7. Використання графічно-знакових географічних навчальних моделей	10	2	2	-	-	6
Тема 8. Застосування комп'ютеризованого навчання географії	10	2	2	-	-	6
Тема 9. Контроль навчально-пізнавальної діяльності й результатів навчання	10	2	2	-	-	6
Тема 10. Урок – основна форма проведення навчання географії	10	2	2	-	-	6
Тема 11. Типи уроків	10	2	2	-	2	6
Тема 12. Позакласна форма проведення навчання географії	10	2	2	-	-	6
Усього годин	120	24	24	-	2	72

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет та завдання курсу. Зміст і структура шкільного курсу географії.	1
2.	Методи навчання географії.	1
3.	Засоби навчання і робота з ними. Прийоми роботи з шкільними підручниками з географії	1
4.	Прийоми роботи з географічними та контурними картами.	1
5.	Проектування та застосування графічно-знакових географічних навчальних моделей	1
6.	Наочні та практичні методичні прийоми навчання географії	1
7.	Контроль та корекція навчальних предметно-географічних компетентностей учнів.	1
8.	Тестування на уроках географії	1
9.	Планування навчальної діяльності	2
10.	Типи уроків географії.	2
11.	Форми організації навчально-пізнавальної діяльності на уроках географії	2
12.	Розробка уроку формування та застосування вмінь і навичок.	2
13.	Розробка уроку поширення, поглиблення та систематизації знань	2
14.	Розробка комбінованого уроку	2

15.	Нетрадиційні форми організації уроку географії. Ділові ігри	2
16.	Позакласна робота з географії	2
	Всього	24

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
2. Пшенична Л. Новий учитель Нової української школи / Л. Пшенична // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2019. – №1 (85). – С. 61–83 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://pedscience.ssru.sumy.ua/wp-content/uploads/2019/05/8.pdf>
3. Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Монографія / За заг. ред. С.Л. Лондаря. К.: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2019. – 192 с.
4. Кобернік С.Г. Сучасні електронні засоби для модернізації освітнього процесу з географії в школі / С.Г. Кобернік, В.В. Афанасьєва // Географія та економіка в рідній школі. – № 5, 2020. – С. 21-26. 187.
5. Кобернік С.Г. Дидактичні можливості онлайн уроку географії з використанням відеопрограм у період карантину / С.Г. Кобернік, В.В. Афанасьєва // Географія та економіка в рідній школі. – № 7-8, 2020. – С. 19-24. 188.
6. Кобернік С.Г. Географія. Довідник, тестові завдання / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 888 с. 189.
7. Кобернік С.Г. Календарно-тематичне планування уроків географії у 6-11 класах та природознавства у 5 класі (за чинними у 2020 році 57 програмами): методичний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2020. – 64 с. 190.
8. Кобернік С.Г. Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах 6 – 11 класи: Навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко; за ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: Видавництво Абетка, 2020. – 376 с. 191.
9. Кобернік С.Г. Географія. Збірник тестових завдань: навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 252 с. 192.
10. Кобернік С.Г. Географія. Збірник тестових завдань. 10 варіантів у форматі ЗНО та ДПА: навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 116 с. 193.
11. Кобернік С.Г. Географія: комплексне видання / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко – К.: Літера, 2020. – 480 с. 194.
12. Кобенік С.Г. Географія: довідник для абітурієнтів та школярів закладів загальної середньої освіти: навч. посіб. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Київ: Літера ЛТД, 2020.–592 с.
13. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с.

Додаткові:

1. Бенедюк В. В. Методика навчання географії: Методичні матеріали. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2016. 56 с.
2. Бенедюк В. В. Методика підготовки студентів вищої школи до педпрактики та її організація: Методичні матеріали. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2016. 28 с.

3. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
4. Євтушевська Т. С. Компетентнісний підхід під час викладання географії // Географія. 2016. № 1 – 2 (293 – 294). С. 2 – 16.
5. Зубрицька Т. Ф. Сигнальні загадки як прийом розвитку критичного мислення // Географія. 2016. № 19 – 20 (311 – 312). С. 17 – 19.
6. Свиридова О. І. Сучасні прийоми педагогічної техніки на уроках географії // Географія. 2017. № 9 – 10 (325 – 326). С. 7 – 13.
7. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
8. Малая О. І. Розвиток пізнавальної компетентності учнів як один із засобів формування успішної особистості // Географія. 2017. № 5 – 6 (321 – 322). С. 10 – 14.
9. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Х.: ВГ «Основа», 2016. 112 с.
10. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник. К.: ДП"Прінт Сервіс", 2016. 240 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_Tupuzov.pdf
11. Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П., Япринець Т.С. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум. Полтава: ПП Шевченко, 2014. 190 с.

Інформаційні ресурси

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // www.mon.gov.ua
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (закон);
4. <http://mgov.ua/activity/education/reforma-osviti/klyuchovi-noveli-zakonu-ukrayini-pro-osvitu.html> (презентація)
5. Концепція нової української школи. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. К.: Стафед – 2, 2000. 320 с.
2. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник. К.: ДП "Прінт Сервіс", 2016. 240 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_Tupuzov.pdf
3. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія (електронна версія). К.: Ніка-Центр, 2013. CD (40 Мб). 570 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_dydaktyka.pdf
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія, 6 – 11 класи.
5. Відеоматеріали по темам курсу.